Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite
Møte torsdag den 8. desember 1960 kl. 9.

Møtet ble ledet av formannen, F i n n M o e .

Til stede var: Bøyum, Kjøs, Løbak, Mellesmo, Finn Moe, Offerdal, Erling Petersen, Reinsnes, Røiseland, Wikborg, Langhelle, Hønsvald, Henrik Svensen, Reidar Carlsen, Dahl, Bondevik (for Hareide), Hegna, Paul Ingebretsen, Ingvaldsen, Vatnaland.

Av Regjeringens medlemmer var til stede: utenriksminister Lange og forsvarsminister Handal.

Dessuten ble følgende embetsmenn gitt adgang til møtet:

Fra Utenriksdepartementet: utenriksråd Ræder, direktør Kristiansen og byråsjef Busch.

Fra Forsvarsdepartementet: statssekretær Himle, general Øen og ekspedisjonssjef Ramm.

Formannen: Som medlemmene vet, er møtet innkalt for at utenriksministeren skulle få redegjøre for det kommende rådsmøte i NATO 16. desember.

Utenriksminister Lange: Kanskje jeg først kan få nevne at det møtet det var tale om at vi eventuelt måtte ha i morgen tidlig, ikke kan bli noe av, fordi timeplanen har forskjøvet seg, slik at man ennå ikke er trådt sammen i EFTA-rådet i Genève, da de finske forhandlerne er blitt forsinket. Det spørsmålet kommer da sannsynligvis direkte i statsrådsmøtet i EFTA, som jeg på mandag skal delta i i Paris.

Hvor det gjelder NATO's rådsmøte, så er det i år fastlagt til dagene 16., 17. og 18. desember, med deltakelse av utenriksministrene, forsvarsministrene og finans- eller økonomiministrene, skjønt man kan vel ikke regne med at alle land vil sende sin finansminister denne gang. Bl.a. kommer ikke vi til å ha noen minister med på den siden, hvis man da ikke skal regne den fungerende handelsminister til det.

Dagsordenen inneholder som vanlig først en drøfting av den internasjonale situasjon i lys av de hendingene som har funnet sted siden det forrige utenriksministermøte i Istanbul, i begynnelsen av mai. Av materiale som er utarbeidet til møtet, er det en oversikt over Sovjet-Samveldets politikk siden sammenbruddet av toppmøtet, og så vil det foreligge komiterapporter fra en rekke geografisk bestemte utvalg: En om situasjonen i Afrika, en om situasjonen i Øst-Europa og den sovjet-okkuperte sone i Tyskland, en rapport om Midt-Østen og en rapport om Det Fjerne Østen. Diskusjonen om den internasjonale situasjon kommer imidlertid ikke til å følge noe bestemt skjema, men man kommer til å ta for seg det ene av disse områder etter det andre. Det blir en serie temmelig generelle innlegg, som dog forutsetter disse dokumentene som bakgrunnsmateriale.

Det punktet som i år vel kommer til å ta mest av oppmerksomheten, er hovedpunkt 2 på dagsordenen, som gjelder langtidsplanleggingen innenfor NATO. På desembermøtet i fjor var det den amerikanske utenriksminister Herter som slo til lyd for at man skulle begynne å planlegge for den kommende 10-årsperiode, og det holdt på å festne seg en språkbruk om «NATO's 10-årsplan». Det er vi heldigvis kommet bort fra. Det var jo ikke det som var tanken at man skulle låse seg fast for bestemte skritt over en 10-årsperiode, men det var det at man skulle forsøke å trekke opp litt mer langsiktige perspektiver på de forskjellig områder av NATO-samarbeidet.

Nå vil det ikke fra Amerikas side, som initiativtakende land, foreligge så fast utformede tanker som man før hadde regnet med, på grunn av at man står overfor et regjeringsskifte, og den kommende president har tatt det standpunkt at han vil ikke før han er tiltrådt, forplikte seg i konkrete enkeltheter til noen av de forslag som det har vært arbeidet med innenfor den avgående administrasjon. Så der kommer vi til å få en presentasjon av tanker både om hvordan det politiske, det militære, det økonomiske og det vitenskapelige samarbeid bør utvikle seg, slik det fremstiller seg for den nå sittende regjering, uten at de observatører som sannsynligvis vil være til stede fra den nye regjering, vil forplikte seg utover hva de allerede har gjort ved den tale som den kommende visepresidenten Lyndon Johnson holdt på parlamentarikermøtet i Paris, der han jo helt klart og tydelig ga uttrykk for at den nye amerikanske regjering kom til å føle forpliktelsene overfor NATO og NATO-solidariteten minst like sterkt som den avgående regjering.

Jeg tror derfor at diskusjonen på dette møte nå blir en preliminær utveksling av synspunkter, og at eventuelle vedtak som forplikter for en noe lengre periode fremover, tidligst vil kunne komme på det møte av utenriksministrene som er planlagt til begynnelsen av mai, og som vi har innbudt her til Oslo. Men jeg sier tidligst, for jeg vil ikke anse det noe sensasjonelt om den nye amerikanske regjering sier at den vil trenge enda mer tid enn de månedene fra slutten av januar fram til begynnelsen av mai for å fastlegge sine synspunkter for en lengre periode fremover, ikke minst fordi jeg har inntrykk av at den nye president temmelig tidlig kommer til å gjøre et forsøk på å etablere en kontakt med Sovjet-regjeringen for å undersøke hvilke muligheter det måtte finnes for å gjenoppta en virkelig forhandlingskontakt, og at det standpunkt amerikanerne kommer til å ta til mange av problemene innenfor langtidsplanleggingen i NATO, vil være betinget av vurderingen av hvilke forhandlingsmuligheter som byr seg.

Med disse reservasjoner kommer vi da til å ha en meningsutveksling under dette hovedpunktet langtidsplanleggingen, dels om en videre styrking av den politiske konsultasjon, dels om militære problemer, dels om økonomiske samarbeidsproblemer, om informasjonsproblemer, hvor det er lansert, særlig fra generalsekretærens side, tanken om at man skal ta opp et mer energisk arbeid for det han kaller psykologisk forsvar. Det blir også diskusjon om en utbygging av samarbeidet på det vitenskapelige område, og endelig om den sivile beredskapsplanlegging.

Hvor det gjelder den politiske konsultasjon, hevdet generalsekretær Spaak at man ikke lenger kan opprettholde noen geografisk begrensning for hvilke emner man skulle ta opp til diskusjon. Han mente videre at den politiske konsultasjon bør institusjonaliseres ved at det opprettes flere faste komiteer, en for Afrika og en for Midt-Østen. Han vil i det hele tatt gi konsultasjonene en fastere og mer forpliktende form enn hittil. I dette sitt syn har han støtte særlig fra Forbundsrepublikken Tysklands side. For vår det har vi allerede i de innledende forberedende drøftinger i det faste råd hevdet at den forpliktende konsultasjon, altså den som tar sikte på å nå fram til enighet som grunnlag for et bestemt handlingsmønster, bør i hovedsaken begrenses til de problemer som berører NATO-området direkte. Vi har ikke noe imot meningsutveksling om problemer i andre deler av verden, de kan i høy grad være relevante for NATO, men hvor det gjelder hele verden utenom det egentlige NATO-område, har det vært vår oppfatning, og er det fremdeles, at meningsutvekslingen bør skje på et noe friere grunnlag.

Vi er også temmelig skeptiske overfor Spaaks tanke om et mer fast oppbygd konsultasjonsmaskineri. Jeg tror at det gir bedre grunnlag for en virkelig oppriktig meningsutveksling om det faste råd fortsatt er det viktigste konsultasjonsorgan. Instituerer man alle disse komiteene, kommer hele den reelle diskusjon i virkeligheten til å foregå i disse underkomiteene, mens behandlingen i rådet straks blir mer formalisert standpunkttagen til foreliggende tekster osv.

Jeg tror for min del at en diskusjon mellom de faste representanter i rådsmøtet, enten det er et formelt eller et såkalt privat rådsmøte – kanskje særlig det siste hvor forhandlingene foregår uten stenografisk referat og uten protokollasjoner – gir bedre utbytte.

I det hele tatt er jeg litt skeptisk overfor den tendens som Spaak har, til å la konsultasjonene favne over et så stort felt at det simpelthen blir fysisk umulig å bruke den tid man trenger til å gå virkelig til bunns i de sentrale samarbeidsproblemer. Vi har derfor hele tiden hevdet at man bør ta sikte på konsentrasjon heller enn på spredning, og de synsmåter kommer jeg da til å fremholde også under diskusjonen på møtet i desember.

I dette synet på selve konsultasjonenes formål og form har vi stort sett støtte fra Storbritannia, Canada og Danmark, til dels også fra Nederland.

Hvilke militære problemer som kommer til å bli reist under langtidsplanleggingen, er ikke helt klart, skjønt i de aller siste dager har vi fått fra amerikansk side visse mer presise indikasjoner. Når det har vært uklarhet, er det dels fordi både Spaaks og Norstads taler under parlamentarikerkonferansen i NATO i forrige måned og pressekommentarer til disse talene har ført til en hel del pressespekulasjoner omkring hva man kunne vente av forslag fra amerikansk side om Polaris-raketter i NATO-forsvaret, om NATO som en fjerde atommakt, som det har vært sagt osv.

I sin tale på parlamentarikerkonferansen, som for øvrig var meget klar og ikke burde gi anledning til så megen spekulasjon, synes jeg, sa Norstad at han for sin del så problemet i tre deler. Den ene var det tidligere godkjente behov som SACEUR, altså øverstkommanderende i Europa, har innmeldt om behovet for

mellomdistanseraketter med en rekkevidde fra 1 000 til 1 500 nautiske mil. Norstad hevdet at dette behov måtte revurderes, med henblikk på å utskifte jagerbombere og lette bombefly med raketter over tidsrommet fra 1963 til 1970. Det var tanken på denne konvertering eller modernisering som først brakte Polaris-spørsmålet inn i diskusjonen om de fremtidige NATO-styrker.

Dette moderniseringsbehovet blir alt delvis møtt ved den pågående innføring av mellomdistanseraketten Jupiter, som altså er landbasert og fast basert. Men general Norstad håpet at man i årene 1963 – 1965 ville kunne øke NATO-forsvarets kampkraft betydelig ved å ta i bruk raske mobile enheter, noen til lands og noen til vanns. Det er, særlig i det som er antydet fra amerikansk side, blitt ytterligere presisert dithen at de tenker seg først og fremst fartøybaserte mobile enheter, dels havgående fartøyer, dels kanal- og elvegående fartøyer.

Disse mobile enheter, som man håper vil kunne være tilgjengelige i årene 1963 – 1965, må ikke forveksles med SACEUR's forslag fra 1959 om å opprette en integrert luftbåren styrke på 5 forsterkede bataljoner – det såkalte brannkorpset eller utrykkingsstyrken.

For øvrig vil forsvarsministeren redegjøre nærmere for det som til i dag foreligger om dette såkalte brannkorpset.

Det annet problem som Norstad drøftet, var opprettelsen av en egen strategisk styrke, en gjengjeldelsesstyrke for NATO. Men selv om han syntes at denne tanken om en slik strategisk NATO-styrke, altså med NATO som en fjerde atommakt, kunne være interessant, presiserte han at så vidt han kjente til, var det ingen som virkelig for alvor hadde foreslått at NATO skulle opprette en slik styrke, og i hvert fall hadde ikke han eller hans hovedkvarter kommet med noe sånt forslag.

Det tredje problem som Norstad tok opp, var så hvordan man kunne møte et tiltakende ønske om at NATO skal få større andel i kontrollen med selve de kjernefysiske våpen. Det som ligger bak denne problemstillingen, er ganske enkelt det franske problem. Norstad og en hel del av medlemsregjeringene i NATO, ikke minst den tyske, er svært opptatt av å finne fram til en løsning som kan føre til at de Gaulle oppgir sin plan, som han nå nettopp har fått godkjent i det franske parlament etter atskillig press, sin plan om en egen gjengjeldelsesstyrke for Frankrike. Det er det som er bakgrunnen for at man har tatt opp til vurdering og henstilt sterkt til den amerikanske regjering å gjøre mulig en overføring av både den fysiske og den politiske kontroll med den kjernefysiske gjengjeldelsesstyrke og også atomladninger til taktiske atomvåpen fra den amerikanske regjering, hvor den nå ligger ifølge gjeldende amerikansk lovgivning, til NATO som sådant. Det er det man har kalt at det i stedet for én skal være 15 fingre på avtrekkeren. Jeg tror det er riktigere å si 15 hender på bremsene i dette tilfelle.

Fra amerikansk side har man sagt seg villig til å overveie sammen med de andre NATO-landene om det er for det første praktisk mulig å finne en ordning som bevarer gjengjeldelsesvåpenets troverdighet, altså som gjør at den potensielle motstander virkelig er overbevist om at forsøker han seg med atomvåpen, så vil det komme en øyeblikkelig replikk. Det er nettopp i lys av dette – at

gjengjeldelsesvåpenets verdi nettopp ligger i dets troverdighet – at problemet om en kollektiv kontroll reiser så store vanskeligheter.

Hvis jeg skulle gjette, ville jeg si at vi kommer til å bruke det meste av året 1961 til å få utredet og undersøkt og gjennomdiskutert dette, og så kommer konklusjonen til å bli at det er best det blir som det er med hensyn til kontrollen over de kjernefysiske våpen.

Det er ingen indikasjon på at den hensikt som skulle være hovedsaken – nemlig å gi Frankrike et motiv til å forandre sin holdning og oppgi sine planer – har noen utsikt til å føre fram. Jeg tror at Frankrike sannsynligvis må gå den samme tunge og bitre gangen som Storbritannia har gått, og kjenne på kroppen at dette overstiger hva det makter. Slik fortoner det seg for meg.

Nå har vi i de siste dagene fått en indikasjon i et privat rådsmøte om hovedinnholdet i den erklæring som den amerikanske utenriksminister kommer til å avgi på desembermøtet på vegne av den sittende amerikanske regjering, hvor det gjelder de militære problemer. Det som kommer til å bli sagt, er at den amerikanske regjering overveier følgende:

Betydningen av å etterkomme SACEUR's militære behov når det gjelder mellomdistanseraketter.

Den europeiske interesse i å få en større andel i kontrollen av den kjernefysiske forsvarsstyrke.

Det kommer til å bli gitt en forsikring om at amerikanske kjernefysiske våpen fortsatt vil være tilgjengelige i Europa så lenge det er bruk for dem.

Betydningen av å unngå at flere stater produserer sine egne atomvåpen.

Betydningen av å styrke også andre sider av forsvaret enn mellomdistanserakettene, særlig de konvensjonelle styrker, kjernefysiske våpen med begrenset virkning og kjernefysiske avskrekkelsesvåpen.

Der la jeg merke til at general Norstad i sin redegjørelse på parlamentarikermøtet ganske annerledes kraftig enn før understreket betydningen av å ha en tilstrekkelig konvensjonell skjoldstyrke til at man kunne vinne tid og ha tid til virkelig vurdering av om situasjonen var slik at man ble nødt til å gripe til de ytterste våpen. Før har det vært en tendens til å si at ethvert angrep øyeblikkelig skulle besvares med gjengjeldelsesvåpenet. Nå er tendensen klart i den andre retningen – et konvensjonelt førsteforsvar for å gi tid til ettertanke og overveielse og mulige forhandlingskontakter.

De midler som den amerikanske regjering har varslet om at den da vil foreslå til overveielse, er: For det første at den amerikanske regjering vil avgi en høytidelig erklæring om at den har til hensikt å holde de amerikanske kjernefysiske sprengladninger som for tiden er avgitt til NATO's atomvåpen, tilgjengelige så lenge NATO etter sine egne militære planer mener å ha behov for disse ladninger. – For det annet, for å sikre SACEUR's behov for mellomdistanseraketter i 1963 vil den amerikanske regjering stille 5 Polaris-væpnede undervannsbåter til rådighet for NATO under SACEUR's kommando, på samme måte som med den 6. amerikanske flåte i Middelhavet. Den 6. amerikanske flåte i Middelhavet, med sin kjernefysiske utrustning, står allerede i dag under SACEUR's kommando, og tilbudet vil være at

en flåte på 5 undervannsbåter utstyrt med Polaris-raketter på samme måte skal stilles under NATO's kommando. – For det tredje, fra amerikansk side håper man at de andre medlemslands regjeringer vil overveie opprettelsen av en mobil multilateral mellomdistanserakettstyrke med i alt ca. 100 Polaris-raketter i tillegg til de 5 Polaris-undervannsbåter for å imøtekomme SACEUR's militære behov opp til 1964. USA er klar til å overveie og legge til rette å opprette innenfor NATO en slik permanent multilateral mellomdistanserakettstyrke, hvis rådet i samarbeid med SACEUR utarbeider og godkjenner en plan som kan gi denne styrke maksimum av avskrekkende virkning. Det er her det sies at man tenker seg hele denne styrke, hvis den blir opprettet, plasert på fartøyer for å sikre den størst mulige mobilitet.

Videre kommer det til å bli sagt at spørsmål i forbindelse med gjennomføringen av en slik plan av både finansiell, juridisk, teknisk og politisk natur vil måtte gjennomgås i løpet av de nærmeste måneder i rådet, og det vil bli tilføyet at hvis man kommer til at man ønsker å få opprettet en slik styrke, må det godkjennes av den amerikanske kongress.

Det fjerde punkt amerikanerne kommer til å oppholde seg ved, er utpeking av mål for en slik styrke, som da etter amerikansk oppfatning må utarbeides av SACEUR i samarbeid med de andre eksisterende gjengjeldelsesstyrker, Strategic Air Command og den britiske Bomber Command.

Det femte punkt er at spørsmålet om behovet for mellomdistanseraketter etter 1964 må skytes ut til fremtiden. Det må vurderes på et senere tidspunkt, i lys av hva man da vet om utviklingen på hele dette området.

Det siste punktet som er varslet, er at man fra amerikansk side vil understreke betydningen av at andre medlemsland påtar seg å gjøre tilsvarende fortgang med utbyggingen og styrkingen av sine andre styrker, særlig de konvensjonelle. Disse er like viktige for den avskrekkende virkning, og de gir den nødvendige mulighet for fleksible mottiltak i tilfelle av at man er utsatt for et angrep.

Disse tanker som jeg nå har referert, ble som jeg har nevnt, først gjort kjent for det faste råd for et par dager siden, så hverken Regjeringen eller andre norske myndigheter har hatt anledning til å vurdere disse tiltakene som det blir varslet forslag om. Og både den form hvori vi har fått kjennskap til dem, og den uttrykksmåten som er brukt, gjør at de egner seg dårlig til en konkret og saklig vurdering. Det vi kan gjøre på møtet i neste uke, må derfor være å delta i en rent foreløpig og første meningsutveksling. Under denne meningsutvekslingen kan vi selvfølgelig ikke gå lenger enn det som følger av Regjeringens alminnelige holdning til Norges deltakelse i NATO-forsvaret, og vi må ta de forbehold for vårt vedkommende som diskusjonen måtte gjøre nødvendig.

Hvor det gjelder de økonomiske problemer, under langtidsplanleggingen, kan jeg ganske kort nevne at etter vår mening må NATO's oppgave på det økonomiske område være gjennom konsultasjoner å sikre at medlemslandene fullt ut gjør bruk av de eksisterende økonomiske samarbeidsorganisasjoner når det gjelder å fremme økonomisk vekst og et friere vare- og tjenestebytte. Altså det som kan komme på tale av økonomisk meningsutveksling om økonomiske retningslinjer i NATO's råd, må i første rekke gå på de økonomiske problemene som har direkte tilknytning til

forsvarsinnsatsen, og som kommer opp bl.a. også under den årlige Annual Review som forsvarsministeren vil komme inn på. Med hensyn til generelle økonomiske problemer kan man ikke gå lenger i NATO enn til utveksling av synspunkter, kanskje fastlegging av meget generelle retningslinjer, og så må man overlate konkretiseringer og særlig enhver investering til de økonomiske samarbeidsorganisasjoner som eksisterer.

Nå har man for så vidt – i og med at man kan regne med å få et OECD med både amerikansk og kanadisk medlemskap på like linje med de europeiske medlemslands – for første gang fått en økonomisk samarbeidsorganisasjon som, i høyere grad enn det gamle OEEC, vil kunne virke som Atlanterhavssamfunnets økonomiske samarbeidsorganisasjon.

Det som det kan være grunn til å ta opp til drøftelse ellers av økonomiske problemer i selve NATO, uten de nøytrale medlemsland i OECD – der er jo Sverige, Sveits og Østerrike med – er særlig de økonomiske forbindelser mellom medlemslandene og østblokken, og kommunistlandenes økonomiske offensiv som rent maktpolitisk bestemt drives overfor utviklingslandene. Våre synspunkter der vil være godt kjent for komiteen. Vi mener at økonomiske forbindelser mellom østblokken og de vestlige land både er ønskelige og nødvendige, men at samhandelen så vidt mulig ikke bør føre til en styrking av østblokkens militærpotensial. Derfor har vi altså akseptert å være med på de bindinger av vår handlefrihet som følger av den strategiske eksportkontroll. Videre er det et viktig synspunkt at ikke handelsforbindelsene mellom kommunistlandene og NATO's medlemsland må utvikle seg slik at de vestlige lands økonomi blir så nær knyttet til økonomien i de kommunistiske land at de kan utnytte disse økonomiske forbindelsene til politiske formål. Vi har også når det gjelder forholdet til utviklingslandene, hevdet, og kommer fortsatt til å hevde, at NATO som sådan ikke bør sette i verk egne programmer for hjelp til utviklingslandene, men at det må være en viktig oppgave for organisasjonen å analysere virkningen av kommunistlandenes økonomiske offensiv i forskjellige geografiske områder, som grunnlag for medlemslandenes vurdering av både den multilaterale og den bilaterale bistand. Både på dette området og når det gjelder medlemslandenes økonomiske forbindelser med de kommunistiske land, burde det være mulig, etter vår mening, å komme fram til visse retningslinjer for landenes politikk, uten at vi behøver å gi dem form av spesielle direktiver.

De andre punktene skal jeg bare gå inn på ganske kort. – Informasjonsspørsmålet, og derunder dette med psykologisk forsvar, er det altså særlig generalsekretær Spaak som går sterkt inn for, men med støtte fra tysk side, fra italiensk side og fra gresk og tyrkisk side. Også de, men særlig Spaak, vil gjerne at det skal etableres hva Spaak kaller en «felles psykologisk strategi», og at det derfor skal opprettes en egen komite for koordinering av den psykologiske strategi. Men under drøftelsene i det faste råd er det kommet tydelig fram at en rekke av medlemslandene, og blant dem Norge, synes at hele begrepet psykologisk forsvar og psykologisk strategi, er uhyre lite definert, og at vi her er inne på et område hvor vi for vår del i all fall, har sterke betenkeligheter ved å la NATO som sådan så å si

opptre på samtlige medlemslands vegne, fordi den psykologiske situasjon varierer så sterkt fra land til land, at det er de nasjonale myndigheter som best kan vurdere hvordan man nyttig kan møte fremstøt fra kommunistisk side i den offentlige debatt.

Når det gjelder NATO's virksomhet på det vitenskapelige området, er det en viss uenighet. Kanadierne hevder ganske kraftig at NATO's virksomhet på dette område bør begrenses til samarbeid i forsvarsforskningen, mens amerikanerne i et dokument de har lagt fram, foreslår en videre utbygging av hele det vitenskapelige samarbeidet. Vi for vår del mener at den begynnelse som er gjort til et utvidet vitenskapelig samarbeid innen NATO, har vært til stor nytte for Norge, og vi vil heller derfor støtte den amerikanske enn den snevre kanadiske tendens.

Når det gjelder den sivile beredskap, er det to standpunkter som står mot hverandre. Noen land ønsker en sterk NATO-innsats og en sterk NATO-kontroll med det sivile beredskapsarbeid, mens en annen gruppe mener at beredskapsplanleggingen må være avhengig av hva hvert enkelt land mener å kunne yte, og at det derfor ikke bør øves noe press fra NATO's side. Vi er for vår del tilbøyelige til å støtte tanken om en noe sterkere innsats, og en noe sterkere kontrollvirksomhet fra NATO's side. Skrøpelig som vårt sivile beredskap vel kanskje kan sies å være, er det likevel relativt sett et av de sterkeste i NATO, og vi har interesse av at NATO stimulerer i hvert fall de andre medlemslandene til å gjøre noe mer i denne retning.

Det var det jeg på dette stadium kunne si.

Formannen: Jeg takker for redegjørelsen. Jeg forsto det slik at også forsvarsministeren har noe å si, og jeg gir ordet til ham.

Statsråd Handal: Når det gjelder den militære siden, følger dagsordenen det samme mønster som tidligere. Den er ikke endelig fastlagt – det blir den vel ikke før vi kommer dit ned – men det er i hvert fall noen punkter som vi vet vil bli behandlet.

Det er først den årlige oversikt. Det er jo en analyse av det som er gjort og de svakheter som fremdeles er til stede. Generalsekretærens oversikt gir da uttrykk for at den økonomiske utvikling stort sett har vært gunstig i de europeiske NATO-land. Noe annerledes har utviklingen vært i De forente stater og Canada.

Når det gjelder oppfyllelsen av målsettingen, viser det seg at det fremdeles er stor forskjell mellom de militære styrkemål som er ført opp i MC-70, og de planene som landene har lagt fram. Regnet i prosent av nasjonalproduktet har forsvarsutgiftene holdt seg noenlunde konstante i de siste år, med unntak av Vest-Tyskland, hvor det er en markert stigning. For vårt eget vedkommende har prosenttallet de siste år ligget på 4,0 – 4,1, så vi har holdt oss svært konstant i disse årene. Oversikten munner ut i en oppfordring om å yte mer. Det er nødvendig, mener NATO's sekretariat, for å kunne nå fram, at det blir en stigning i innsatsen fra de forskjellige NATO-land. For Vest-Tyskland er det foreslått en økning på 13 pst. og for Norges vedkommende en økning på 8 pst. – Vel, dette er noe som vi ikke står fremmede overfor. Det har vært det samme gjennom en lang tid, at ved årseksaminasjonen har samtlige land møtt krav om større egeninnsats, og samtlige

land, har jeg inntrykk av, har svart at ut fra økonomiske og budsjettmessige hensyn er det vanskelig å foreta noen særlig økning.

Ellers pekes det i oversikten på at oppsetningene med atomvåpen ennå er meget mangelfulle og for fåtallige, og at det er nødvendig å sikre seg både mot overraskende flyangrep og få til en større spredning. Dessuten pekes det på den sovjet-russiske ubåtflåte som et faremoment, og at NATO-forsvarets varslingsmidler på dette område, med hensyn til å følge den russiske ubåtflåte, ennå er utilstrekkelig.

Når det så gjelder vår egen innsats, er SHAPE i dag tilfreds med reorganiseringen av hæravdelingene i Nord-Norge. De er også tilfredse med flåteprogrammet. Men det pekes på at vi fortsatt har svakheter, og alvorlige svakheter. Det gjelder først og fremst mangelen på fast personell og teknikere, selv om det er gjort fremskritt og store fremskritt. Ellers er det fra NATO's side understreket behovet for atomvåpen for å gi styrkene den nødvendige slagkraft.

Når det videre gjelder de økonomiske spørsmål, konkluderes det med at man fra amerikansk side fortsatt er villig til å yte våpenhjelp, men under visse forutsetninger, nemlig at den amerikanske hjelp må konsentrere seg om nye våpensystemer. Der mener amerikanerne at de har et spesielt ansvar. De mener at de europeiske medlemslands økonomiske fremgang gjør det berettiget å vente at disse land nå selv betaler en større del av sine egne materiellanskaffelser, men De forente stater ser med velvilje på avtaler om kostnadsdeling dersom mottakerlandenes del av kostnadene kommer i tillegg til egne forsvarsutgifter. Det er altså den linje som vi la opp til under forhandlingene med amerikanerne, og som førte fram til et godt resultat. Videre må enkelte europeiske NATO-land delta i hjelpeprogrammet i og utenfor NATO-området.

Hvordan det amerikanske våpenhjelpprogrammet vil utvikle seg, er det i dag vanskelig å si noe om. Vi er kjent med at amerikanerne vil legge opp et femårsprogram for sin forsvarsinnsats og dermed også sin hjelp til utlandet, dels gjennom NATO med et nytt fellesfinansiert bygge- og anleggsprogram som antakelig vil bli på 5 millioner. Det kan være at den saken kommer opp på rådsmøtet.

Det foregår i dag en tautrekking om fordelingen av utgiftene på dette område, idet amerikanerne har sagt fra at de vil gå ned med sitt bidrag fra 37 pst. til 27 pst. Det er annonsert, og det er stillet krav om, at Tyskland må akseptere en stigning fra omlag 14 til omlag 20 pst., men ennå blir det noen prosent som ikke er dekket, og det er da spørsmål om på hvilken måte det skal dekkes. Denne tautrekkingen pågår i dag, og det er derfor umulig å si sikkert hva resultatet kan bli. Vi regner med at vi nok må heve vårt bidrag, som i dag er på 2,19 pst. – det har vært oppe i 3 pst. i sin tid, men etter at Tyskland kom med, gikk vi ned i 2,19 pst. Vi må regne med at det vil bli hevet noe. Vi har vært nettomottakere av midler utenfra, og vi regner fortsatt med at vi blir nettomottakere. Kontroll- og varslingssystemet skal utvikles videre, og forsyningsanleggene for våre styrker skal også utvikles videre. Det er klart at flyplasser blir det ikke lenger noe særlig bidrag til, unntatt når det gjelder rene forsterkninger.

Når det gjelder rapporten fra NATO's militærkomite om forsvarssamarbeidet, hadde jeg nesten sagt at det følger samme mønster som tidligere. Også der er det ennå vanskeligheter med å samordne virksomheten. Men vi er kommet et skritt videre ved det NATO-vedtaket som ble gjort den 28. september 1960 om opprettelsen av et felles luftforsvarssystem. Vedtaket går da ut på at luftforsvaret av den europeiske del av NATO-området, med begrensning for Frankrike – det er Frankrike som hele tiden har vært vanskeligheten – skal underlegges SACEUR's ledelse. Det er en sak som jeg har nevnt et par ganger minst i denne komiteen. Regjeringen er da innstillet på å fremme denne saken for Stortinget på nyåret. Det vil føre med seg at man på et viktig område kommer lenger i samarbeidet.

Ellers arbeider man fortsatt med kommandoforholdene i Østersjøen. Det viser seg at det er vanskelig å knekke den nøtten, men vi holder oss her mer i bakgrunnen. Vi er innstillet på å godta den ordning som de direkte berørte parter, dvs. Danmark og Tyskland, en gang måtte bli enige om.

Samarbeidet innenfor forskningsutvikling og produksjon berørte utenriksministeren, så jeg skal ikke komme noe særlig inn på det. På forsvarsministermøtet i april var man enig om at man skulle utarbeide en liste over 20 prosjekter som egnet seg for koordinert innsats. I dag er det skilt ut tre prosjekter, deriblant luft-til-bakke-raketten BULPUP. Men det er ennå ikke sikkert om det blir den, eller den franske AS-30. Vi deltar i dette arbeidet, og vi håper å bli med i produksjonen når den kommer i gang. Så er det luft-til-luft-raketten SIDEWINDER – som vi kommer med i produksjonen av – og det tredje prosjektet som man arbeider med, er bakke-til-luft-raketten. Det er et våpen mot meget lavtgående fly. Der er vi også interessert i å komme med i produksjonen.

I disse spørsmål viser det seg stadig vekk at det er vanskelig å nå fram til en endelig avgjørelse. Der kommer de nasjonale industrier inn i bildet, og selv om vi er kommet langt i samarbeid innenfor NATO, er det ennå nasjonale hensyn som kommer inn når det gjelder å bevare både industrihemmeligheter og beholde arbeidet for sin egen industri.

Når det gjelder spørsmålet om SACEUR's mobile styrker, er ikke det spørsmålet ført opp på dagsordenen. Om det vil komme på dagsordenen, vet vi ikke noe om. Jeg tror at de som var med på NATO's parlamentarikerkonferanse nær sagt vet vel så mye om dette som vi vet. Det gjelder en styrke som skal kunne forflyttes hurtig til utsatte områder. Det er pekt på – om det vil bli det endelige resultat vet man jo ikke – at den skal bestå av antakelig fem bataljoner. En bataljon vil vel bestå av ca. tusen mann, skulle jeg tro. Styrken skal ha de støtteenheter som trengs, og den skal kunne forflyttes hurtig med fly til utsatte områder. Dette skal arbeides ut av sentralkommandoen, og det må tas opp med de berørte land hvordan de styrker som er øremerket, skal kunne få sin trening og hvordan de øvrige spørsmål i denne forbindelse skal kunne løses. Men foreløpig ligger dette på forhandlingsplanet. Dette er en sak som SACEUR kan løse faktisk innenfor sitt myndighets- og mandatområde. Fra norsk side tror jeg det vil bli gitt uttrykk for – det har i og for seg også vært sagt muntlig til general Norstad i sin tid – at det vil være av interesse å få opprettet en slik utrykkingsstyrke. Det vil styrke våre muligheter, og det vil

også være en betydelig garanti for de svake flankeområder at man har en slik oppsatt utrykkingsstyrke som øyeblikkelig kan gripe inn.

Dette var i korthet de spørsmål som vi kan tenke oss vil bli berørt, selv om ikke dagsordenen på dette felt ennå er helt i orden.

Formannen: Jeg vil takke for redegjørelsen. Er det noen som forlanger ordet?

Røiseland: Det var eit spørsmål om undervannsbåtane med Polaris-rakettar. Kjem dei berre hit dersom planane går i orden med at dei skal kome inn under NATO-kommandoen? Eg har nærast forstått det slik når det gjeld tingingane om stasjonering i Skottland, at dette faktisk var eit amerikansk forsvarstiltak. Det stod også i ei pressemelding at det var ein av desse som var på veg hit. Er det faktisk tale om to planar, om ein amerikansk styrke og ein styrke under NATO?

Utenriksminister Lange: Det er tale om to styrker. Det er tale om en amerikansk styrke som foreløpig er antydet å skulle bestå av fem atomdrevne ubåter med Polaris-raketter – det vil tilsammen si et rakettantall på 80. Den skulle stå under amerikansk kommando. Det er om basen for denne det er forhandlet i Skottland. Men den vil altså på samme måte som den amerikanske 6te flåte i Middelhavet, bli stillet under SACEUR's kommando, og altså bli en styrke som til stadighet står til rådighet for den øverstkommanderende for forsvaret av Vest-Europa, selv om den er en ren amerikansk styrke, under ren amerikansk kontroll, uavhengig av dette problemet med overføring av kontrollen til et NATO-organ, men stillet til disposisjon slik at SACEUR, den øverstkommanderende for Europa, kan regne med den som en faktor i sin forsvarsplanlegging.

Så er det ved siden av dette gitt en antydning – men det er bare en antydning ennå – om at det på møtet i desember vil bli så å si stillet til disposisjon – som en fremtidig plan fordi produksjonen ennå ikke er kommet så langt – en styrke på i alt 100 raketter plassert på fartøyer, dels overvanns- og dels undervannsfartøyer, som da skulle bli et eget NATO-gjengjeldelsesvåpen. Og det er i denne sammenheng at spørsmålet om NATO-kontroll – både fysisk med ladningene og politisk med bruken av dem – blir stillet under debatt. Men den første, altså den lille flotiljen på fem atomdrevne ubåter, kan settes i verk under de nåværende arrangementer som blir fullbyrdet.

Formannen: Jeg har tegnet meg selv. – Så vidt jeg forstår, og det fremgikk tydelig av uttalelser av de amerikanske delegerte på NATO's parlamentarikerkonferanse, er det veldig amerikansk motvilje mot å gi fra seg kontrollen med atomvåpnene. Hvis man lager et system, hvorved det sies at NATO har kontrollen med dette, men hvor atomladningene fremdeles er under fysisk amerikansk kontroll – hvilket vil si at amerikanerne har en absolutt vetorett med hensyn til våpenbruken – spør jeg meg selv om det ikke vil være bedre å la det

fremtre direkte at det er under amerikansk kontroll, i stedet for å lage et system som tilsynelatende gir Vest-Europa en viss innflytelse som man i virkeligheten ikke har.

Hegna: Klokken ringer for stortingsmøtet, så det blir ikke anledning til å si noe særlig om dette. Jeg vil bare si at jeg på svært mange punkter er enig i de konklusjoner som utenriksministeren kom til, men det er ganske umulig å begrunne hvor man er enig og hvor man eventuelt har reservasjoner å gjøre.

Men det var en ting i begynnelsen som jeg synes det er grunn til å feste seg ved. Det var nevnt at det i pressen hadde stått mye omkring utviklingen når det gjelder de sentrale spørsmål her, som var ganske misvisende, og det måtte man få inntrykk av også etter hvert som hovedkjensgjerningene ble brakt fram. Men det er på ett punkt hvor hele pressen i dette tilfelle, så vidt jeg forstår, har vært bedre, om man vil, enn sitt rykte, idet det som den har pekt på, har vært at man står overfor en utvikling hvor en bringer hele problemet og innholdet av begrepet «terrorbalanse», om man vil, opp på et høyere plan av sprengkraft. Det som vi har fått fremstilling av, er hvordan det utvikler seg fra NATO's side. Man kan sannsynligvis også si at noe lignende tidligere har gjort seg gjeldende fra den annen side. Det er ganske rimelig at det reiser seg mange store problemer. Jeg for mitt vedkommende har vesentlig vært opptatt av et hjemlig problem. Jeg undres på om det har vært en tilstrekkelig psykologisk bearbeidelse av problemene omkring dette. Det skal altså holdes et NATO-møte i Oslo hvor avgjørelsen av dette skal treffes, men jeg vil si til Regjeringen at man bør unngå at akkurat dette blir det sentrale problem som man får å behandle på et NATO-møte i Oslo omkring første uken av mai neste år. Jeg tror man skal overveie om det vil være noen særlig klok håndtering av de problemene som foreligger.

Kjøs: Det er ikke tid til å si noe særlig mer før stortingsmøtet begynner, men det er et par punkter som jeg gjerne vil gi min positive tilslutning til – det vil ikke si at jeg ikke er enig i det aller vesentligste av det som utenriksministeren ellers har sagt. Jeg er ganske enig i det som ble sagt om betydningen av de konvensjonelle styrker. Det er alltid slik med makter som gjerne vil vinne verdensherredømmet, at militære tomrom og altfor svake områder er en stor fristelse. Det er bare de konvensjonelle styrker som der kan løse oppgavene. I den forbindelse er det ganske klart at en utrykkingsstyrke har en særlig interesse for oss, med vår svake nordlige flanke. De fem ubåtene med Polaris-raketter, og den multilaterale styrken, også utrustet med Polaris-raketter, som tenkes plassert på fartøyer, synes jeg man skal stille seg positivt til under den videre drøfting. Det er ikke tvil om at det vil ha meget stor verdi for Vest-Europas forsvar om man kan finne en praktisk løsning på innpassingen av dette i forsvaret av Europa.

Formannen: Flere har ikke forlangt ordet, og debatten ansees for avsluttet. – Komiteen har tatt redegjørelsene til etterretning.

Møtet hevet kl. 10.